

Roel Thijssen

Operatie Freeborn

UITGEVERIJ
XL
DEVENTER

I

Paul Marquand ontwaakte uit het zoveelste hazenslaapje door een hevige aandrang in zijn darmen. Hij probeerde de kramp te doorstaan, hoewel hij zich direct realiseerde dat hij daarmee slechts een uitstel van enkele minuten bereikte. Hij kon roepen om een van de bewakers, maar die zouden hem negeren. Ze zouden wachten tot hij zweeg en dan grijnzend aannemen dat hij zichzelf had bevuild. Paul mocht niet vergeten dat hij een straf onderging, ook al had niemand dat met zoveel woorden gezegd. Hij had geen muskietennet omdat het zogenaamd gewassen had moeten worden en maar niet wilde drogen, en zijn benen waren officieel alleen maar geketend omdat de bewakers nu eenmaal niet het risico mochten nemen dat hij de jungle zou inlopen en zou verdwalen en creperen. Het was volkomen duidelijk dat hij gestraft werd.

Hij opende zijn rechteroog, wat hem moeite kostte omdat er een muggenbult op zat, en tuurde door de tralies van zijn nachthok. Godzijdank was de zon al op. Dat verklaarde de afwezigheid van gezoem. Paul probeerde op één elleboog half overeind te komen. Zijn lippen waren gespleten en zijn lichaam leek bezaaid met bulten, overal hadden de bloedzuigende insecten hun naald door de dunne stof van zijn

zwarte pyjama weten te steken. Niet voor de eerste keer vroeg hij zich af hoeveel bloed ze konden zuigen voor er enkel nog lucht door zijn aderen zou stromen.

Een kip paradeerde voor zijn kooi heen en weer. Met mechanische bewegingen pikte het beest naar wormen in de grond, tot twee handen het dier van achteren vastgrepen. De kip protesteerde luid kakelend en zweeg van het ene moment op het andere toen de handen haar de nek omdraaiden. De soldaat lachte vriendelijk naar Paul, pakte de dode kip bij de poten vast en liep weg.

Vreten, dacht Paul, zelfs 's ochtends vroeg zijn ze al bezig met het vreten van die dag. Rijst koken, kippen plukken, varkens slachten, bananen pellen. Hij stelde met verbazing vast dat de beelden van gekookt voedsel hem niet bekoorden. Dat was voor het eerst. Gewoonlijk brachten ze hem het water in de mond. Hoe magerder hij was geworden, hoe meer zijn gedachten rond eten waren beginnen te draaien. Hij herinnerde zich verrassend gedetailleerd kerstmalen van lang geleden en stelde in zijn hoofd het ene menu na het andere samen. Maar vandaag kon het hem niet meer verrukken. Geen eten meer voor hem, alleen nog maar slaap, onder of zonder een muskietennet. Hij liet zijn gezicht weer op de koele grond rusten. Een stem in zijn hoofd waarschuwde hem dat hij een

grens had overschreden. Niet genoeg kúnnen eten was één ding, niet meer wíllen eten was het einde. Hij had het gezien bij Hagerty. Ze hadden een deel van hun eigen hongerporties voor hem afgestaan en hem gedwongen te eten. Eerst had hij het nog door zijn strot laten duwen, maar op den duur had hij het uitgespuwd. Daarna was de koorts gekomen, het ijlen en ten slotte het coma. En bij Lansky, de ene dag nog een wandelend geraamte vol wilskracht, de volgende een liggend skelet zonder levenslust. Was het nu zijn beurt?

Paul dacht aan de Vietnamese soldaten die hen bewaakt hadden, aan hun onverschilligheid tegenover het lijden en wegwijnen van de gevangenen. Enkel als er te veel Amerikanen dreigden te overlijden grepen ze in, met extra rijst en soms met antibiotica. Maar dat was nog in de jungle van Zuid-Vietnam geweest, waar ze het bevel hadden gekregen in ieder geval een bepaald aantal krijgsgevangenen de grens over te smokkelen. Hier, in dit Noord-Vietnamese kamp, waren voldoende Amerikanen. Hier was het belangrijker dat die deden wat de propagandisten van het NVA van hen verlangden dan dat voorkomen werd dat ze nutteloos veeteerden.

Een vogel vloog krijsend op uit een van de bomen, gelach waaide naar hem toe van verderop, en op enkele centimeters van zijn hoofd zag hij de eerste mie-

ren van de nieuwe dag lopen. Ze leken soldaten van een heel ander leger, op weg naar een miniatuurversie van het kamp waarin Paul was opgesloten.

Als ik niet meer eet, hoe lang duurt het dan voordat de koorts komt, het ijlen en het coma? Direct daarop vroeg hij zich af: en is dat dan zo erg?

De waarschuwende stem liet zich weer horen: Je bent te jong om dood te gaan! Je raakt hier wel uit! De oorlog duurt niet eeuwig! Hij kende de woorden, maar ze hadden de kracht van een afgezaagde litanie. Ze klonken als het credo van een katholiek die zijn geloof al had afgezworen maar voor de omgeving nog verborg dat hij atheïst was geworden.

Paul beseftte dat hij geen keus meer had. Hij moest Günther opnieuw onder ogen komen en alles schrijven en ondertekenen wat die van hem verlangde. En als hij na de oorlog voor een krijgsraad gedaagd werd, dan was dat maar zo. Beter oneervol ontslagen of naar de gevangenis dan dood. Doodgaan kon altijd nog. *'Bao Dau!'* riep hij. Hij hoorde zelf hoe iel zijn stem klonk. Het was maar de vraag of de bewakers hem konden horen, en dan was het nog onzeker of ze erop zouden reageren.

Hij onderbrak zijn roepen toen een nieuwe kramp zijn buik in tweeën leek te splijten. Tegelijk vroeg hij zich af hoe hij ooit de energie had kunnen opbrengen om een ontsnappingspoging te wagen.

Het was kort na hun gevangenneming geweest. De verbijstering over het feit dat hij in handen van de vijand was gevallen had zijn geest dagenlang beneveld. Hij had alles amper één keer meegemaakt – een patrouille in de Mekongdelta, een nachtelijke beschieting, een valstrik in de Hooglanden – en nu was het al afgelopen. De Noord-Vietnamezen hadden hem en de andere overlevenden samengevoegd met een tweede groepje, dat nadien weer was uitgebreid met enkele individuele krijgsgevangenen. Het groepje bestond uit infanteristen van een andere compagnie uit dezelfde divisie, net zo groen en onervaren als zijzelf. Het was of hun bewakers een spiegel hadden gebracht waarin ze konden kijken naar hun eigen ongelovige en angstige gezicht, hun eigen vervuilde en gescheurde uniform. Maar de individuele militairen waren uit ander hout gesneden. Het waren de overlevende piloten en *gunners* van twee door de NVA neergehaalde gevechtshelikopters, veteranen, die maar aan één ding dachten: ontsnappen, nu het nog kon. Ze namen automatisch de leiding en smeedden de bonte verzameling om tot iets dat weer leek op een eenheid.

Dat laatste was zeer tegen de zin van hun bewakers geweest. De luitenant die het bevel voerde werd ner-

veus over de tegenstand die hij instinctief voelde groeien. Het was niet dat de krijgsgevangenen zich ongehoorzaam gedroegen, maar er broeide iets in de rangen. De man was zichtbaar blij toen hij hen na kon overdragen aan een andere eenheid, bestaande uit Zuid-Vietnamese Vietcong guerrillastrijders en NVA-verkenner.

Drie dagen hadden de manschappen overdag gerust en 's avonds en 's nachts gelopen. Paul was al snel alle gevoel voor richting kwijtgeraakt, maar een van de piloten had gezegd dat ze westwaarts gingen. Hoewel door de hoogte de temperatuur overdag meeviel, brandde de zon ongenadig. Neuzen begonnen te vervellen en lippen te scheuren. 's Nachts daarentegen daalde de temperatuur tot net boven het vriespunt. Iedereen was blij in beweging te zijn. Bovendien hoefden ze niet uit te kijken voor boobytraps en verraderlijke aanvallen van Vietnamese sluipschutters. Ze hielden zich niet in en riepen of schopten als het hun niet snel genoeg vooruitging en ze de indruk hadden dat een gevangene aan het lijntrekken was. '*Chay!*' ving Paul geregeld op, een woord dat iets moest betekenen als 'doorlopen!'.

Hij was uitgeput toen ze eindelijk aankwamen bij wat hun eerste junglekamp zou zijn. Hoewel ze overdag hadden kunnen rusten, hadden de Vietnamezen hun weinig te eten gegeven. Bananen, sommige dui-

delijk nog niet rijp of juist al overrijp, rijst uit hun eigen rantsoenen en noten. Het was nauwelijks genoeg om het toenemend hongergevoel te stillen: of je een branddeken in een gloeiende vulkaankegel smeed. Ook water kregen ze te weinig. De thee bij aankomst kon de dorst niet verdrijven. Ze werden opgesloten in houten kooien, maar omdat het kamp nog niet gereed was de volgende dag er al weer uit gehaald om mee te werken aan de voltooiing ervan. Paul werd samen met een van de piloten aan het omzagen van een boom gezet. De lange mars, het slapen in stukken en brokken en het gebrek aan voedsel hadden Paul afgemat en murw gemaakt. De vastberadenheid van de piloot en de andere vliegeniers had zijn afstomping doen afnemen. Hij had oog voor de bliken die de piloot – een bijna twee meter lange kerel die Davids heette – met een copiloot uitwisselde. Zodra hij had gemerkt dat hun bewaker geen woord Engels sprak, had hij tussen zijn tanden gezegd: ‘Ik ga met jullie mee.’

De bewaker had hem iets toegeschreeuwd dat ongetwijfeld ‘Kop dicht!’ betekende, maar Davids had Paul even recht in de ogen gekeken en geknikt. Althans, zo leek het. De hoofdbeweging kon ook simpelweg het gevolg zijn van het mechanische heen en weer gaan van de zaag.

Paul had verwacht dat de twee een plan hadden, in-

genieus of eenvoudig, maar in ieder geval een plan. Hij had gezien dat het junglekamp zich in een bosrijk gebied bevond, hoog maar ver onder de boomgrens, en op de rand van een slenk of een andere inzinking in het landschap. Hij rook de nabijheid van water en vermoedde een riviertje, maar van menselijke bewoning was geen spoor. De kans dat ze na hun ontsnapping zouden verdwalen en verhongeren leek hem even groot als de mogelijkheid dat ze ergens een dorp binnenliepen of een geasfalteerde weg zouden vinden.

Was het een plan of een ingeving? Toen de mannen verzameld werden om terug naar het kamp te worden gebracht, liet Davids zich simpelweg in het lange gras vallen. Paul zag hem weggrollen, waarbij de daling van het terrein hem automatisch snelheid verleende. Hij lette op het gezicht van de bewaker toen die zich terug omdraaide. De man had niks gezien. Maar het besef dat er iemand ontbrak drong al snel tot de Vietnamees door. *'Thoat!'* riep hij, hij wees in de richting die de piloot schijnbaar gevlucht was en zette zich in beweging.

Paul stond aanvankelijk aan de grond genageld, en besloot toen eenvoudigweg van de verwarring gebruik te maken. In plaats van een andere kant uit te hollen liep hij de bewakers achterna. De Vietnamezen die hem zagen lopen moesten even in de veron-

derstelling hebben verkeerd dat hij hun kameraden ging helpen de Amerikanen te vangen. De verwarring was voldoende om hem enkele seconden voorsprong te bezorgen. Tegen de tijd dat ze beseften dat hij niets anders was dan een extra ontsnapte was hij achter de bomen verdwenen.

Al snel was hij een andere kant uit gerend. Zo ver mogelijk van het lawaai vandaan. Achter hem klonken schoten en uitroepen, maar niemand leek het op hem gemunt te hebben. De geluiden verwijderden zich. Hij lette op zwiepende takken en losliggende wortels, maar kon niet voorkomen dat er van alles in zijn gezicht sloeg en dat hij tweemaal bijna struikelde. Het ging omlaag en bleef omlaaggaan. Het zweet brak hem uit, zijn adem floot door zijn keel, zijn hart leek harder te slaan dan het ooit in zijn leven gedaan had. Paul zag vlekken voor zijn ogen maar bleef doorhollen, letterlijk en figuurlijk steeds meer blindelings.

Hij had het gevoel te zullen flauwvallen toen hij eindelijk stopte bij een grote, met klimplanten overwoekerde steen. Minutenlang was zijn geest bezig een vorm van controle te herkrijgen over zijn lichaam, dat trilde en zweette. Daarna was hij gaan zitten. De liaanachtige takken en bladeren gaven hem beschutting, wel kropen er allerlei insecten overheen. Zijn verstand zei hem dat hij in beweging moest blijven,